

T.C. Başbakanlık Devlet Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *Gökkubbe Altında Birlikte Yaşamak - belgelerin diliyle osmanlı hoşgörüsü* (Živjeti zajedno pod istim nebeskim svodom – osmanska tolerancija dokazana dokumentima), Ankara, 2006. ISBN: 975-19-3842-2

Tim stručnjaka zaposlenih u Arhivu za dokumente na osmanskome jeziku koji djeluje u okviru Državnog arhiva Republike Turske izdao je djelo *Gökkubbe Altında Birlikte Yaşamak - belgelerin diliyle osmanlı hoşgörüsü* (Živjeti zajedno pod istim nebeskim svodom – osmanska tolerancija dokazana dokumentima). Djelo je izdato u Ankaru 2006. godine. Sadrži fotokopije originalnih dokumenata koji dokazuju da je osmanska vlast bila sposobna da pravedno i tolerantno upravlja društvom koje je živjelo na tri različita kontinenta, odnosno društvom sa različitim vjerskim, nacionalnim, mezhebskim i kulturnim identitetom.

Vođa ovog opsežnog projekta je direktor Državnog arhiva Republike Turske doc. dr. Yusuf Sarıncı. Djelo sadrži 367 stranica. Dokumenti su podijeljeni u četiri cjeline, i to: prvi dio pod nazivom “Tolerancija”, koji sadrži 35 dokumenata, drugi dio pod nazivom “Azilanti”, koji sadrži 28 dokumenata, treći dio, koji se odnosi na zemlje Zapada i sadrži 17 dokumenata, te četvrti dio pod nazivom “Islamske zemlje”, koji sadrži 10 dokumenata.

Radi opsežnosti i važnosti ovog projekta, djelo je uređeno tako da je data fotokopija dokumenta na osmanskome jeziku, potom njegova transkripcija, a nakon toga izložen je smisao i sadržaj teksta na turskom i engleskom jeziku.

Prvi dokument u knjizi je *Ahdname* sultana Mehmeda Fatih (vladao 1444. i povukao se sa prijestolja iste godine, vladao drugi put od 1451.-1481.) kojom se 28.05.1463. godine Franjevcima u Bosni osigurava i garantira, pored slobodnog ispovijedanja njihove vjere, sloboda ličnosti, nepovredivost imetka i života te slobodno kretanje i udruživanje. U knjizi je dat faksimil kopije *Ahdname*, a prepisivač je datum prepisa muharrem 883. (4.4.1478.) spojio sa tekstom dokumenta što može stvoriti grešku. Što se tiče datuma nastanka *Ahdname*, prepisivač je napisao samo 28. maj, ali nije

napisao godinu.¹ Budući da se prvi dokumenat odnosi na naše prostore, sa oduševljenjem smo prišli ovom djelu. Međutim izdavaču možemo zamjeriti što nije dao faksimil originala, koji nije teško naći.

Drugi dokument je pismo pravoslavničkih stanovnika sa područja Tuzle u Bosni kojim se zahvaljuju sultanu Abdulmedžidu (vladao 1839.-1861.) zbog slobode ispoljavanja vjerskih osjećanja.

Sedam dokumenata od ukupno 35 koliko sadrži dio o toleranciji odnosi se na Bosnu.

U jednom pismu koje je poslao nadbiskup katolika iz Bosne zahvaljuje se sultanu Abdulmedžidu (vladao 1839.-1861.) što je dopustio izgradnju 9 crkvi u Bosni. U pismu se navodi da su katolici ovu vijest dočekali sa suzama radosnicama, te da su privilegije koje je dao sultan Mehmed Fatih crkvama i manastrima skoro nestale, ali da su ponovo uspostavljene naredbama sultana Abdulmedžida.

Pored ovih nekoliko primjera koje smo naveli kao dokaz vjerske tolerancije, navest ćemo primjer koliko se vodilo računa da se ne čini ništa što je na štetu podanika Osmanskog carstva. Sultan Sulejman Veličanstveni (vladao 27. april 1520.- 6. septembar 1566.) izdao je *ferman* (naredbu) u mjesecu šabanu 967. (maju 1560.) da se od stanovnika Smedreva ne uzima veći porez od onoga koliko je zakonom propisano.

Još jedan dokument u ovoj cjelini odnosi se na pomoć sultana Abdulhamida II (vladao 1876-1909.) jermenskoj patrijarhiji.

U drugom dijelu knjige dokumentovani su zahtjevi za azil u Osmansku državu, te je i nazvan "Azilanti". Dvojici članova srbijanskog senata koji nisu mogli izdržati ponašanje Knjaza Miloša (vladao od 1815.-1839.) prema njima dodijeljen je azil u Osmansko carstvo, kao i mjesečna plaća. Edmiju Stanojeviću i Aleksandru Nadoviću² određena je mjesečna plaća od 2500 groša, a 500 groša osmerici visokih uglednika iz Srbije koji su došli kasnije.

Naređeno je da se na dostojanstven način dočeka Muhamed-han kojeg je iranska država protjerala u Tabriz, te je on zatražio utočište u Osmanskom carstvu.

Savjetnik iranskog ambasadora u Istanbulu Mulkum-han, koji je dobivao mjesečnu plaću od 5000 groša na toj poziciji, zatražio je osmansko državljanstvo. Pošto ga je država ocijenila kao uspješnog diplomatu, dodijeljena mu je plaća od 6000 groša i čin drugog stepena.

1 BOA, Düvel-i Ecnebiye Defteri, 14/2_1-.

2 Vjerovatno se misli na uglednu srbijansku porodicu Nedić.

U ovom djelu nalazi se kopija nekoliko listova iz popisa stanovništva sa imenima Jevreja koji su protjerani iz Španije i Portugala, a koji su se nastanili u Edirnama.

Budući da je dugi niz godina vladala diplomatska netrpeljivost između Turske i Jermenije zbog optužbi da je Osmanska država počinila genocid nad Jermenima, te da je ovo djelo izašlo upravo u to vrijeme, pismo predstavnika Jermena u kojem se izvinjavaju zbog zlodjela nekih pripadnika svog naroda predstavlja nesumnjivo važan dokument u ovom djelu. U pismu se navodi: "Mi, pripadnici Jermena, svjedoci smo sultanove dobrote prema nama, kao i prema drugim sultanovim podanicima. Između pripadnika islama i Jermena su oduvijek postojali prijateljski odnosi. Unatoč riječima pojedinih buntovnika, mi nećemo uzmicati od službe Osmanskoj vlasti. Ustvari, za nas je čast da budemo državljani Osmanske države."

Posebnu pažnju privlači treći dio knjige koji govori o odnosu Osmanske države sa Zapadnim zemljama. U ovom dijelu se nalaze pisma osmanskih sultana upućena vladarima Zapadnih zemalja. U jednom od tih pisama sultan Sulejman Veličanstveni izražava svoje zadovoljstvo vladaru Francuske zbog poboljšanja odnosa između Francuske i Engleske. U ovom dijelu se navodi i pismo sultana Sulejmana Veličanstvenog (vladao 27. april 1520.-6. septembar 1566.) upućeno francuskom kralju Franji II (vladao 1559.-1560.) na molbu kraljeve majke da im pruži pomoć. Sultan navodi da će im pružiti pomoć pod uvjetom da budu iskreni i dobronamjerni prema njemu kao što su to bili njihovi preci.

U ovom dijelu navodi se još jedan zanimljiv dokument o pomoći stradalnicima od požara u Americi. *Ferman* je izdao sultan Abdulahamid II (vladao 1876.-1909.), a pomoć je iznosila 300 lira. Amrički izaslanik se zahvalio na ovoj pomoći u ime svoje zemlje, a ovu vijest su prenijele sve američke novine.

Nakon ovog dokumenta navodi se i pismo stanovnika Irske i uglednika te zemlje u kojem se zahvaljuju sultanu Selimu II (vladao 1566.-1574.) za materijalnu pomoć u vrijeme velike gladi i oskudice. Oni navode da su se za pomoć obraćali i drugim zemljama, ali da je ovaj humani gest osmanskog sultana primjer za sve evropske zemlje.

U posljednjem dijelu koji dokumentuje odnose sa islamskim svijetom posebno mjesto zauzima kopija sporazuma između Irana i Osmanske države o međusobnoj saradnji u vezi s pitanjem hadžija, zarobljenika, trgovine i mezheba. U sporazumu koji je zaključen između Abdulbaki-hana, izasla-

nika iranskog šaha Nadira Bahadira, iranskih poslanika Mirze Ebulkasima i mule Alija Ekbera sa turskim vezirom Mehmed-pašom³ i šejhu-l-islamom Sejjidom Mustafa-efendijom⁴ koji je zaključen 4. novembra 1736. godine navodi se: "Neka Iran osigura pristojnu nadoknadu iz državne blagajne za one koji idu na hadž i neka izda naredbu namjesnicima i sudijama na putu od Bagdada do Damaska da održavaju sigurnost puta. Neka se zabrani kupoprodaja iranskih zarobljenika u Istanbulu i neka se daju olakšice onim robovima koji se žele vratiti u svoju domovinu. Neka se oslobode turski zarobljenici u Iranu. Neka iransko stanovništvo slijedi put *Ehli-sunneta*. Neka se tolerantno postupa prema muslimanima koji u Iran dolaze i prolaze radi hadža, trgovine i turizma. Neka ih niko ne uznemirava zbog njihove nošnje. Neka se od robe kojom trguju trgovci iz ove dvije države ne uzima ništa više osim carine koja je zakonom određena."

Ovo djelo koje obiluje dokazima o toleranciji, pravednosti i humanosti osmanske vlasti, preporučuje se svim istraživačima historije. Pored toga, vrijedno je spomenuti da može biti od koristi svima onima koji uče čitati osmanske dokumente, jer je pored kopije originala navedena i transkripcija. Bez sumnje da prijevod na engleski jezik daje ovom djelu poseban značaj, jer ga mogu koristiti i oni koji ne znaju turski jezik. Jedina zamjerka izdavaču ovog vrijednog djela je to što je u većini slučajeva koristio faksimile prepisa koje je posjedovao u svom arhivu, iako je mogao prikazati faksimile barem nekih poznatih originala, jer u prepisima uvijek postoji mogućnost da nastanu greške.

Samira Osmanbegović-Bakšić

3 Yeğen Mehmed-paša je veliki vezir u vrijeme sultana Mahmuda I u periodu 19.7.1737-22.3.1739.

4 Šejhu-l-islam Fejzullah Efendizade Mustafa-efendi bio je na ovoj dužnosti u vrijeme sultana Mahmuda I u periodu 13.4.1736-4.3.1745